

HOGYAN SZABADULJUNK MEG AZ ELŐÍTÉLETEINKTŐL?

Felismerjük-e saját előítéleteinket? Mikor, hol, és hogyan tudunk róluk beszélni? Mikor tudunk szembenézni velük? Ha szembenézünk velük, akkor már meg is szűnnek? Mások, vagy szakember segítsége nélkül meg tudunk-e tőlük szabadulni? Akár nyolc oldalon keresztül is tudnánk folytatni a kérdések sorát, főleg akkor, ha éppen olvassuk, vagy már elolvastuk Barcy Magdolna: *Konfliktusok és előítéletek. A vonzások és taszítások világa* című, egyetemi tankönyvnek szánt kötetét.¹ A könyv nagy érdeme, hogy úgy adja a probléma huszadik századi történetét, hogy a hétköznapi helyzetekkel, a társadalmi, történelmi eseményekkel foglalkozva sem felejtkezik meg arról: az olvasó szemszögéből, számára mindig érthetően kell konfliktusról, előítéletről beszélni, mert csak úgy lesz képes az összefoglalás, a tudományos felfogás mellett a gyakorlati megoldások szintjéig eljutni. Ha én lennék a kötet szerzője, és kezembe venném egy olvasó nyolc oldalon közzétett kérdéseit, akkor megnyugodnék. Hisz ez a tény az bizonyítaná, hogy könyvem megközelítésmódja, információ anyaga olyan inspiráló, hogy olvasójában elindította az előítéletekkel, a saját előítéletekkel való szembenézést – mert a kérdéseit írásban is feltevő olvasóban elősegítette – a szembenézésen túllépő érzelmi, ösztön-szinten való túllendülést. Az előítélet a szociálpszichológia legizgalmasabb területe, mert egyértelművé teszi/teheti a társadalomnak azokat a pillanatait, amikor sikerült túllépnie egy mélyen előítéletes korszakán, vagy éppen mélyen benne van egy előítéletes korszakában.

A rendkívül információgazdag könyv öt fejezetre oszlik. Az első fejezetben a szerző bevezeti olvasóit a konfliktusok világába. A konfliktusok mintegy előszobái az előítéleteknek, természetesen foglalkozik a szerző a kialakulásukkal, a jellegzetességeikkel, a megoldási/feloldási törekvésekkel. A mindennapokban a konfliktust negatívnak tartják, de a társadalommal foglalkozó tudományok – így a szociálpszichológia – nem. „*Mindennapi vívódásaink, az önmagunkkal folytatott harc, vagy egyezkedés szintén a konfliktusok világába tartoznak. A különféle belső motívumok, tudatos vagy tudattalan törekvések*

közötti ütközések, az egymásnak ellentmondó elvárásokhoz való igazodás vágya, a megfelelés és az önérvényesítés ambivalenciája a kora gyermekkortól kezdve életünk végéig elkísér. A szocializáció a kulturált világ kívánalmainak a követése és a saját késztetések folyamatos küzdelme. A vágyak és a vágyak mérsékelésének vagy halasztásának kényszere, az ésszerűség kényszere az érzelmi világ felett, az Én korlátozása a Másik vagy a Többiek miatt” (Barcy 2012:17-18). A modern társadalmak alapja a versengés. Az egyén minden életszakaszában a legkülönbözőbb versengéseken keresztül ér el sikereket, vagy él át kudarcokat. Az élet kicsit leegyszerűsítve a tisztességes és a tisztességtelen versenyek sorozatának tekinthető. Ebben az élet-galoppban a gyors felismerések, az azonnal reakciók elősegítői azok a sztereotípiák, amelyek az alapját képezhetik az előítéleteknek. A csoport, a társadalom működésében az egyén folyamatosan változásokat él meg, problémahelyzetek sokaságát éli át – bármilyen ellentéttel szembesül, konfliktust él át. Vagyis Barcy elfogadja Georg Simmel 1955-ben megfogalmazott felismerését, hogy a konfliktus a szocializáció egy formája. Az egyént a konfliktus vagy a szelíd alkura, vagy az agresszív támadásra kényszeríti. Mindenesetre a konfliktusok lehetnek konstruktívak (ekkor hasznosnak éljük meg őket), de lehetnek destruktívak is (amikor kár származik belőlük, sőt eredményeként válságfolyamatot élünk át). A modern társadalmak alap-jellegzetessége, a verseny akkor nem roppantja össze az egyént, ha az egyének nem rúgják fel a szabályokat, ha a verseny kontrolláltan folyik. Ekkor játszmák és manőverek segítségével kialakíthatóvá válik az együttműködés, ami a társadalom demokratikus működésének lehetőségét teremti meg. Az első fejezet problémafelvetése után a szerző az Én-pszichológia oldaláról elemzi a konfliktusokat. A II. fejezet címe: A konfliktusok pszichológiai megközelítése. Mint a cím is jelzi: itt az egyén, mint a konfliktus részese, az előítéletes vagy előítélet-mentes gondolkodás „tulajdonosa”, a konfliktusok sikeres megoldásának kulcsa kerül elemzésre. Ahogyan az előző fejezetben is, és a későbbiekben is nagyon pontosan vezet végig bennünket a szerző azon az úton, ahol az alapkutatások eredményeinek következtében változtak, finomodtak a konfliktussal, előítélettel kapcsolatos tudásaink. Az Én-pszichológia a belső

1 ELTE Társadalomtudományi Kar, 2012. Digitális tankönyvtár, teljes kötet: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0011_konfliktusokeloiteletek/adatok.html

és az interperszonális konfliktusok tanulmányozásakor az egyén három életszakaszában más és más konfliktusokat különít el. A korai kötődésben a csecsemő leválik az anyáról, amikor az elválásban a kizárólagosságot fel kell adnia. Az Én és a Másik megélése után az Ego-szintű megküzdési stratégiák kialakítása zajlik az egyén életében. Tágabb, társas térbe kerülve az egyén stresszes helyzetekbe kerül, ahol a megküzdési stratégiák (coping) sajátos, rá jellemző módszereinek kialakítása révén juthat el az identitása kialakításáig. Vagyis a csecsemő, a gyerek az ifjúkor után felnőtté válik és már megküzdési stratégiákkal is rendelkezik. Természetesen attól jó a könyv, hogy minden lehelkedő veszélyre is figyelemzteti olvasóját és az Ego-ban meglévő ellenállás, gyengeség és elhárító mechanizmusok sorozatát is sorra veszi, példákkal segíti a problémát megismerni akaró olvasóit. A copingot tudatos folyamatnak tartja, a megküzdési stratégiák szerint két csoportra osztja az egyéneket (akiket ebben a helyzetben Ego-ként definiál): aktív, veszélyt keresőkre és veszélyt bagatellizálókra. Egészséges stratégiának tartja az

empátiát, patológiásnak a projekciót, a téves elméletalkotást (a töredékképzést). Ez a fejezet sorra veszi a konfliktusokat és a megküzdési stratégiákat. Példáiban éppúgy megtalálhatjuk a XX. század történelmi helyzetét, mint a mindennapi élethelyzeteket. Ezekkel segítve megérteni a tudományos fogalmak működésben való felismerését, értelmezését. Részletezi az interperszonális konfliktusokat, a társas viselkedés színpadán történő eseményeket. Segíti olvasóit abban, hogy az egyezkedési folyamatokban felismerjék a szerepviselkedés mögötti jelentéseket (a szerepbizonytalanságot, a szerepkényszert, a szerepellentmondásokat). Itt egyértelművé válik, hogy kiváló tanárral állunk szemben, aki egy folyamaton úgy vezet végig a könyvet kezébe vevő és elolvasó tanítványát, hogy az új ismereteken túl, a fogalom meghatározásán túl a helyzetek definiálásához gyakorlati módszerek elsajátítását is segíti. Sőt az egyént, az Ego-t figyelemzteti az interperszonális konfliktusokban nehezen felismerhető jellegzetességekre: a dominanciára és a kiszolgáltatottságra.

